

Nr 156.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förvärfvande åt Kronan af vissa jordområden för anläggande af en skjutbana för Älfsborgs regemente m. m.; gifven Stockholms slott den 10 april 1912.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva,

dels att fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar må tagas i anspråk för förvärfvande åt Kronan, i och för anläggning af en skjutbana för Älfsborgs regemente, af de å den statsrådsprotokollet bifogade kartan med rött streckade jordområden och för flyttning af en å vissa af dessa jordområden befintlig kraftledning,

dels ock att södra delen af nämnda regementes öfningsfält väster om Viskan må, i den mån den efter verkställd utredning befinnes obehöflig för regementets öfningar, försälgas och försäljningssumman tillgodoföras landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

David Bergström.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 10 april 1912.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERGSTRÖM,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 LARSSON,
 SANDSTRÖM.

Departementschefen statsrådet Bergström yttrade härefter:

»När fråga uppkom om Älfsborgs regementes förläggande till Borås, erbjöd sig denna stad att till kaserntomt och öfningsfält för regementet utan ersättning upplåta två områden, som utmärkts inom fulldragna röda begränsningslinjer å en inom landtförsvarsdepartementet uppgjord karta, hvilken torde få bifogas protokollet för denna dag. Detta anbud antogs af Kungl. Maj:t i nådigt bref den 25 januari 1907. Enligt särskilda beslut samma dag och den 27 mars 1907 har dessutom inköpts åtskillig mark belägen mellan berörda två områden, nämligen de å kartan utmärkta ägofigurerna 1—19.

Vid tiden för stadens anbud om markupplåtelse angafs såsom plats för blifvande skjutbana ett område, hvilket å bifogade karta utmärkts inom streckade gröna linjer.

Uti en den 13 maj 1909 dagtecknad, till arméförvaltningens fortifikationsdepartement ingifven skrifvelse anförde emellertid regimentets chef, att denna plats för skjutbana vid närmare granskning i förening med den landtmäteriförrättning, som ägt rum i och för lagfart å det af staden till Kronan öfverlåtna området, befunnits vara så föga ägnad att användas för det afsedda ändamålet, att det, enligt regementschefens förmenande, icke utan tvingande skäl borde ifrågasättas att hit förlägga regimentets blifvande skjutbana. Vid verkställda undersökningar hade nämligen visat sig, att enär det blifvande kulfånget utgjordes af ett till största delen kalt berg, blinderingen svårigen kunde läggas allt för nära detta berg och att därför skjutstationerna på 300 och 400 meter komme att ligga på hvar sin sida om ån Viskan i omedelbar närhet af den sankt åstranden, så att framryckningar från 400-metershållet icke kunde äga rum vid skjutöfningarna, eller med andra ord vissa af skjutinstruktionens tillämpningsöfningar icke kunde försiggå å skjutbanan, med mindre än att ån öfverbroades, där densamma skures af skjutbanan. Att kulvertera ån på en sträcka motsvarande skjutbanans bredd (omkring 100 meter) torde emellertid blifva förenadt med så dryga kostnader, att detta ensamt vore nog för att afskräcka från att förlägga skjutbanan till ifrågavarande plats. Det längsta hållet, för hvilket banan skulle kunna användas, blefve vidare blott 700 meter, om man fränsåge, att skjutning möjligen kunde äga rum äfven från en höjd på 900 meters afstånd, hvarvid dock skjutningen måste försiggå öfver en landsväg och järnvägslinjen Borås—Varberg, hvilket gifvetvis komme att blifva förenadt med åtskilliga svårigheter. Gränsen för öfningsfältet ginge slutligen på bakslutningen af kulfånget så nära dess kam, att, om på vissa ställen af kulfångets baksida byggnader uppfördes, dessa komme att höja sig öfver kulfånget. Afståndet från blinderingen till nämnda gräns vore nämligen endast 150 meter. Skulle blinderingen mot förmodan kunna läggas närmare kulfånget — hvilket dock torde omöjliggöras äfven däraf, att i så fall 400-metershållet komme att infalla ungefär midt i ån — blefve afståndet från blinderingen till nämnda gräns ännu mindre. Förvärfvandets af tillräcklig mark bakom kulfånget blefve därför nödvändigt för möjliggörande af skjutning å ifrågavarande bana. På 700-metershållet fordrades endast en felriktning af 20 å 30° för att kulan skulle gå öfver Hässlegårdarna, som Kronan icke ägde, och äfven på kortare håll fordrades en högst obetydlig sidofvikning, för att kulan skulle gå in på främmande mark. En kula, som ginge öfver kulfånget, skulle på grund af terrängens beskaffenhet löpa långt in på marker, som icke tillhörde Kronan. Äfven om denna

Utredning
och yttrande
af chefen för
Ålfsborgs
regemente.

skjutbana utvidgades medelst säkerligen dyrbara markförvärf, kunde densamma i alla händelser icke blifva tillfredsställande, då den icke komme att möjliggöra skjutning på längre afstånd än 700 meter, eventuellt 900 meter och detta endast under ofvan framhållna svårigheter.

Regementschefen har därför ansett önskvärdt, att regementets skjutbana icke förläggas till den förut afsedda platsen, utan till en annan, i sin helhet öster om Viskan belägen plats, som enligt regementschefens förmenande kommer att i alla afseenden blifva fullt tillfredsställande och som å bifogade karta utmärkts med fulldragna gröna linjer. Beträffande denna nya plats har regementschefen anført, att marken här befunnits nästan jämn i banans hela längd, hvarför endast obetydliga schaktnings- och fyllnadsarbeten erfordrades. Naturligt kulfång funnes äfven och utgjordes här af en sandås. Bakom denna på omkring 450 meter funnes ett andra kulfång, bestående af en ansenlig skogbevuxen höjd, hvarigenom hvarje fara för förlupna kulor i skottriktningen torde vara utesluten. Höjdsträckningar, jämnlöpande med banan å ömse sidor, torde äfven skydda för sidoafvikningar. Banan ägde en längd från ofvan nämnda främre kulfång (sandåsen) af 1,270 meter. Skulle i en framtid en ökning af banans längd blifva önskvärd, kunde detta låta sig göra utan afsevärda kostnader genom det främre kulfångets genomgräfning. Banans hela längd kunde då blifva öfver 1,700 meter. För anläggande af ifrågavarande skjutbana erfordrades emellertid, att en del Kronau nu icke tillhörig mark förvärfvades. Denna torde emellertid med all säkerhet kunna inköpas för ett afsevärdt lägre pris än det, som skulle betingats ifråga om de för den förut afsedda skjutbanan erforderliga markområden, hvilka vore belägna närmare staden och äfven mindre otillgängliga.

Utredning af
militär sakkunnig.

Med anledning af regementschefens skrifvelse lät fortifikationsdepartementet genom en särskild sakkunnig officer inom departementets militärbyrå verkställa noggranna undersökningar angående lämpligheten af den för skjutbaneanläggningen föreslagna nya terrängen.

Denne sakkunnige officer konstaterade först, att det icke vare sig på regementets öfningsfält eller angränsande mark står att finna andra till skjutbana lämpliga platser än dem, som å bifogade karta utmärkts med streckade eller fulldragna gröna linjer. Beträffande olämpligheten af den med streckade linjer utmärkta platsen anförde bemälda officer uti en till departementet den 4 november 1909 ingifven berättelse ytterligare, att den bergshöjd, som vore afsedd att tjäna till kulfång, fölle starkt mot norr och att dess norra del därför icke kunde anses trygga den bakom-

liggande terrängen i erforderlig grad. Detta vore desto betänkligare som en del bostadslägenheter vore belägna ungefär 350 meter nordost om den tänkta tafvellinjens midt. Men dessutom framginge bakom höjden en elektrisk kraftledning, hvilken försåge Borås stads elektricitetsverk äfvensom en del enskilda industriella företag med behöflig elektrisk energi. Isolatorerna till denna kraftledning med sina enligt gällande förordning minst 6 meter höga stolpar syntes från skjutstationerna bakom och på sidan om den omnämnda höjdens låga norra del. På grund af de svåra olägenheter, som blefve följden af en skada å denna ledning, måste den fordran uppställas, att den på ett fullt be-tryggande sätt kunde skyddas mot förlupna kulor och rikoschetter. Då möjlighet icke förefunnes att genom en mindre förflyttning erhålla bättre skydd för ledningen, syntes enda utvägen vara att flytta den-samma till närmaste sänka österut. Detta fordrade ombyggnad af högst omkring 4 km. linje, hvilket i ogynnsammaste fall skulle draga en kostnad af 9,600 kronor. Vidare vore att bemärka, att utfartsvägen till de söder om den föreslagna banan belägna Bråtgårdarna skure banan. Äfven om denna väg omlades, så att den komme att gå bakom kulfångshöjden, kunde dock den bakom och omedelbart norr om denna höjd belägna delen af vägen icke blifva fullständigt säker i följd af höjdens starka fallande mot norr. Till undvikande af de för såväl trafikanterna som de skjutande afdelningarna härmed förenade olägen-heterna syntes icke finnas annan utväg än att med ägarna af Bråtgårdarna träffa öfverenskommelse om anordnandet af en ny utfartsväg för dem i västlig riktning öfver Viskan till landsvägen Borås—Varberg, hvilket komme att förorsaka Kronan ytterligare kostnader dels för väg- och broanläggningen dels äfven troligen i form af godtgörelse till ägarna af Bråtgårdarna, för det de afstode från sin af ålder begagnade ut-fartsväg.

Beträffande skjutstationerna å banan hade det vid företagna mät-ningar visat sig, att 300-meterstationen, hvilken ju vore den ojämförligt mest använda, komme att infalla i omedelbar närhet af Viskan. Ut-rymmet bakom skyttarna komme därför att blifva synnerligen trångt, äfven om ganska betydande utfyllningar verkställdes, på grund hvaraf ordningen å skjutplatsen, där tvenne kompanier samtidigt borde kunna uppehålla sig, blefve mycket svår att upprätthålla. Detta förhållande jämte den omständigheten, att man icke å den med streckade gröna linjer utmärkta banan kunde utföra s. k. ansatsskjutningar, syntes vara fullgoda skäl för att icke välja denna bana. Att märka vore ock, att densamma föreslagits på en tid, då de s. k. ansatsskjutningarna icke

utfördes på samma sätt, som nu gällande skjutinstruktion föreskrefve, och då de ej heller hade den stora betydelse, som numera tillades dem vid skjututbildningen.

I fråga om den af regementschefen föreslagna nya platsen för skjutbanan förklarade bemälde sakkunnige officer sig anse densamma utan tvifvel vara öfverlägsen den först tilltänkta platsen. Samtliga nu föreskrifna skjutöfningar skulle nämligen kunna komma att reglements-enligt utföras å den med fulldragna gröna linjer utmärkta banan. Dessutom kunde denna bana vid behof anordnas för skjutning på ända till 1,200 meters afstånd. Likväl ansåge han jämväl sistnämnda plats icke vara utan olägenheter, bland hvilka nämndes, att skottriktningen blefve mera sydlig än vid den med streckade linjer utmärkta banan, att allmänna landsvägen Borås—Varberg å en kortare sträcka — å bifogade karta utmärkt med ett F — kunde utsättas för rikoschetter, hvilket fordrade anläggandet af en skyddsvall, att kraftledningen äfven här måste omläggas till en längd af i gynnsammaste fall 2—3 km., samt att platsen för blindingen vore sank och fordrade omsorgsfull utdikning, i följd hvaraf all nedskärning borde undvikas; dock motvägdes denna olägenhet till en del däraf, att den bakomliggande markens beskaffenhet vore sådan, att särskildt kulfång endast torde behöfva uppföras i ringa utsträckning.

Erbjudande af
Borås stad.

Enligt beslut den 10 februari 1910 erbjöd sig staden Borås att, om uppgörelse träffades före den 1 juli 1911, med den rätt, staden ägde, till Kronan försälja en större del af den för den senast föreslagna skjutbanan erforderliga, Kronan icke tillhöriga mark enligt två alternativ, *det ena* innefattande all staden tillhörig mark å östra sidan om Viskan och liggande under hemmanen Bråt, Hufvagården och Hässlegården till ett pris af 35,000 kronor, *det andra* afseende ett betydligt mindre område, utgörande större delen af det å kartan med rött streckade samt betingande ett pris af 25,000 kronor.

Genom samma beslut och sedermera den 4 oktober och den 22 november 1910 af drätselkammaren däri gjorda jämkningar fästes vid försäljning af dessa områden dessutom följande villkor, nämligen: att, därest staden skulle anse förut nämnda elektriska kraftledning böra flyttas till följd af skjutbanans anläggande, det skulle åligga Kronan att afgiftsfritt och på sätt, som medförde minsta möjliga olägenhet för staden, verkställa förflyttningen till plats, som staden skulle äga att bestämma, att om ledningen förlades till mark, som staden fortfarande ägde, staden visserligen icke fordrade någon ersättning därför, men att,

om staden skulle bestämma ledningens framdragande öfver område, som Kronan önskade förvärfva, staden förbehölle sig för sina elektriska kraftledningar för all framtid fri och oinskränkt dispositionsrätt till en i det inköpta områdets längdriktning gående, 25 meter bred gata, hvars definitiva sträckning skulle bestämmas af staden, som därvid skulle taga hänsyn till, att kraftledningarna framdroges å sådan plats, att de å ena sidan ej utsattes för faran att blifva skadade genom regementets skjutöfningar, och å andra sidan ej inverkade hindrande för skjutöfningarna å regementets skjutbana, att stadens förbehållna dispositionsrätt till denna gata, som staden ej ägde rätt att inhägna, ej skulle innebära hinder för militär personal att vid öfningar eller eljest beträda området, att Kronan skulle svara för all den skada, som till följd af dylikt beträdande kunde genom inverkan af elektrisk ström träffa militär personal, Kronan tillhörig egendom eller för militärt bruk tillfälligt använd egendom, hvilken skada, därest denna bestämmelse ej funnes, skulle ersättas af staden jämlikt 4 § i lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, att staden inom ofvan nämnda gata skulle äga företaga alla de röjnings-, schaktnings- och sprängningsarbeten, som vore erforderliga för kraftledningarnas byggande och vidmakthållande, att staden såväl inom ifrågavarande gata som å annan Kronans i närheten belägna mark skulle äga att utan ersättning taga för kraftledningarnas byggande erforderlig sten, samt att staden skulle äga rätt att nedhugga eller afkvista sådana i gatans närhet växande träd, som kunde innebära fara för nu befintliga eller framdeles blifvande kraftledningar.

Anmodad att inkomma med ytterligare utredning i ärendet upplyste regementschefen, att kraftledningen för att komma ur vägen för den föreslagna nya skjutbanan borde flyttas på sätt angifvits å bifogade karta, och företedde därjämte dels ett bref från ingenjören vid Borås stads elektricitetsverk Ph. Gustafsson af innehåll, att denne gärna skulle tillstyrka kraftledningens ombyggande i enlighet med hvad å kartan angifvits, dels ock ett af schaktmästaren Arvid Hansson afgifvet kostnadsförslag af innehåll, att flyttning af kraftledningen, 1,850 meter, skulle betinga en kostnad af 3,195 kronor men att, då den gamla materielen delvis torde öfvertagas af Borås stads elektricitetsverk, kostnaden därigenom skulle kunna nedbringas till 1,895 kronor. Regementschefen anförde vidare, att han af de båda utaf staden till inköp erbjudna områdena afgjort förordade det större. Skillnaden i pris utgjorde 10,000 kronor, men det större områdets skogsmark med därå växande skog vore enligt jägmästares taxering värd 11,027 kronor mera än det

Ny skrifvelse
af regements-
chefen.

mindre områdets. Lades härtill värdet af den öppna jorden (enligt beräkning omkring 4,600 kronor), komme man till ett värde för det större området af 15,627 kronor mot en ökning i pris af blott 10,000 kronor. Det torde vara sällsynt, att staten erbjödes inköpa mark, hvars reela värde med mera än 50 procent öfverstege den begärda köpesumman. Vid anläggning af kraftledningen behöfde man i så fall helt obetydligt gå in på mark, ej tillhörande staten. Köptes det mindre området åter, måste omläggningen ske helt och hållet å främmande mark, det mesta visserligen tillhörande staden, men det skulle i allt fall lätt kunna föranleda utgifter. Det större området vore dessutom allt för väl behöfligt för att öka regementets i öfrigt ganska knappt tilltagna öfningsområde.

Framställning
af arméför-
valtningens
fortifikations-
departement.

Med öfverlämnande af samtliga handlingar i ärendet har arméförvaltningens fortifikationsdepartement uti underdänig skrifvelse den 21 december 1910 förklarat sig anse de af regementschefen för det större områdets förvärfvande framlagda skäl vara så vägande, att ingen tvekan syntes departementet råda om fördelen för Kronan att, ehuru det vore dyrare, föredraga detta alternativ, som, förutom det att därigenom större trygghet vunnes för kringliggande trakt mot förlupna kulor, också gäfvade fördelen af ett väl behöfligt tillskott af lämplig öfningsterräng.

Då intet eller jämförelsevis litet kulfång behöfde uppföras samt högst obetydliga schaktnings- och jordfyllningsarbeten å den senast föreslagna skjutbanan behöfde verkställas, torde kostnaden för själfva skjutbaneanläggningen kunna begränsas till omkring 25,000 kronor. Under förutsättning att det sålunda förordade förslag till markinköp från staden antoges samt att till den härför erforderliga summan, 35,000 kronor, lades 1,895 kronor för den nödvändiga flyttningen af kraftledningen, som genomkorsade banans farliga område, utgjorde sålunda sammanlagda beloppet af ofvanstående poster 61,895 kronor. Härtill komme slutligen kostnaden för förvärfvandet af enskilda personer tillhöriga fyra hemmansdelar $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{64}$, $\frac{3}{32}$ och $\frac{3}{32}$ Bråt nr 1 och lägenheten Kranshult, hvilket förvärf torde blifva nödvändigt, då de förra delvis låge inom skottlinjerna från skjutbanan och den senare inom dess farliga område. Till följd af ägarnas till dessa gårdar allt för högt uppdrifna försäljningsvillkor torde expropriation här blifva nödvändig. Beräknades hemmansdelarna i fråga på detta sätt kunna förvärfvas för omkring tredubbla taxeringsvärdet eller 30,000 kronor, så skulle slutsumman för denna skjutbana belöpa sig till omkring 92,000 kronor, eller, efter afdrag af den för skjutbanan redan dispo-

nibla summan 36,000 kronor — ingående i det af 1906 års Riksdag anvisade anslaget till femton infanterikaserner, däri nämnda belopp vore upptaget för hvarje skjutbana — till omkring 56,000 kronor utöfver därför anslagna medel. Ehuru denna siffra kunde synas mycket hög, torde det dock ej vara möjligt att för mindre kostnad på tillfredsställande sätt lösa regementets skjutbanefråga. Fortifikationsdepartementet hemställde fördenskull om bemyndigande *dels* att med staden Borås träffa aftal om inköp för en summa, ej öfverstigande 35,000 kronor, af samtliga de markområden öster om Viskan, som staden ägde i hemmanen Bråt, Hufvagården och Hässlegården, och på de villkor i öfrigt, som här ofvan angifvits, *dels* att genom expropriation få förvärfva nämnda fyra enskilda ägare tillhörande hemmansdelar af Bråt nr 1, *dels* att för omläggning af förutnämnda Borås stad tillhöriga kraftledning få använda ett belopp af högst 1,900 kronor, *dels ock* att för dessa markförvärf och förberedande åtgärder i och för den blifvande skjutbaneanläggningen få af omhänderhafvande medel förskjuta de härför erforderliga kostnaderna för att sedermera anmäla desamma till ersättande, förslagsvis från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar.

Sedan inom landtförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga för biträdande med utredning rörande vissa byggnadsfrågor m. m. för armén lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet, hafva dessa uti den 5 april 1911 afgifvet utlåtande anført, att på grund af de stora olägenheter, som, enligt hvad utredningen tydligen gifvit vid handen, skulle vara förenade med skjutbanans förläggande å det med streckade gröna linjer utmärkte området, ansåge jämväl de sakkunniga, att man måste bereda annan plats för skjutbanan; och då det enligt de verkställda undersökningarna icke funnes någon annan därtill lämplig plats å eller i närheten af regementets öfningsfält invid Borås än den, som å kartan utmärkts med fulldragna gröna linjer, måste det anses blifva nödvändigt att förlägga skjutbanan därstädes. I fråga om storleken af det markområde, som därför skulle behöfva förvärfvas, kunde de sakkunniga emellertid icke helt ansluta sig till fortifikationsdepartementets därutinnan afgifna förslag. Visserligen vore de sakkunniga med fortifikationsdepartementet ense om nödvändigheten af att för ändamålet förvärfva de områden, som tillhörde de enskilda jordägarna, men då för skjutbanans förläggande å denna plats icke torde vara oafvisligen nödvändigt att därjämte af staden förvärfva mera mark, än som innefattades i det mindre af de båda af staden till inköp alternativt erbjudna områdena, ansåge de sakkunniga tillräckligt, om för ändamålet från staden förvärfvades allenast detta

Utlåtande af
sakkunniga.

mindre område. Hvad anginge sättet för de erforderliga områdenas förvärfvande funne de sakkunniga, i likhet med fortifikationsdepartementet, sig böra förorda expropriation i fråga om de områden, som tillhörde de enskilda jordägarna, men ansåge däremot förmånligast och med hänsyn till kostnadernas nedbringande synnerligen önskvärdt, om det staden tillhöriga området skulle kunna af staten förvärfvas genom byte. Då regementet genom skjutbanans förläggande å nu ifrågavarande område och förvärfvandet af den därför erforderliga marken obestridligen erhöle ett större öfningsfält än förut, ansåge nämligen de sakkunniga, att regementet mot erhållande af det staden tillhöriga området skulle kunna afstå en motsvarande del af Bockaryd eller sydligaste delen af regementets öfningsfält väster om Viskan, så mycket mer som denna del icke kunde anses vara till öfningsfält särskildt lämpad. Skulle staden emellertid icke kunna förmås att ingå på ett dylikt byte, syntes ingen annan utväg återstå, än att från staden inköpa området. I fråga om de af fortifikationsdepartementet gjorda beräkningar rörande kostnaderna för själfva skjutbanans anordnande och kraftledningens förflyttande hade de sakkunniga icke funnit något att erinra, men ansåge, att, innan ärendet slutligen afgjordes, Riksdagens samtycke borde inhämtas.

Stadens ställning till det föreslagna markbytet.

Med anledning af hvad de sakkunniga anfört beträffande markbyte med staden har fortifikationsdepartementet anbefallts att underhandla med Borås stad samt därefter inkomma med det yttrande, hvartill omständigheterna kunde gifva anledning. Sedan underhandlingar härom förts mellan chefen för Älfsborgs regemente och vederbörande myndigheter i staden, har fortifikationsdepartementet emellertid anmält, att stadsfullmäktige vid sammanträde den 8 juli 1911 beslutat att icke ingå på det ifrågasatta markbytet, och har fortifikationsdepartementet vid sådant förhållande vidhållit sin framställning, att af staden måtte inköpas det föreslagna större markområdet.

Förnyad utredning af arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

Med anledning af ofvan angifna, af den sakkunnige officeren inom fortifikationsdepartementets militärbyrå framställda anmärkningar mot det senast föreslagna läget för skjutbanan har sistnämnda departement anbefallts inkomma med förnyad utredning i ärendet. Departementet har därvid med underdånig skrifvelse den 19 augusti 1911, under förklaring, att departementet icke hade något att erinra emot detsamma, öfverlämnat ett af departementets nuvarande sakkunniga biträde i skjutbanefrågor afgifvet yttrande af följande innehåll. Det hade framhållits såsom en olägenhet, att skottriktningen å den med fulldragna gröna

linjer utmärkta banan blefve mera sydlig, än förhållandet skulle blifvit vid den tidigare påtänkta platsen. Visserligen vore det ett önskemål vid anordnandet af en skjutbana, att skottriktningen blefve så nordlig som möjligt, i det att härigenom belysningen å måлтаflorna och därmed sammanhängande träffresultat blefve fördelaktigare, men då vid val af plats för en dylik bana så många andra och fullkomligt oeftergifliga synpunkter måste tagas med i räkningen, t. ex. faran för förlupna kulor m. m., inträffade det sällan, att man sattes i tillfälle att välja väderstreck för skottriktningen. Vidare hade anmärkts, att vid val af denna plats allmänna landsvägen Borås—Varberg å en kortare sträcka kunde komma att utsättas för förlupna kulor, men man kunde dock, på sätt också antydts, genom anläggandet af en skyddsvall bereda fullkomlig säkerhet för vägfärdande å den hotade sträckan. Uppförandet af denna vall borde kunna verkställas af militärarbetare, och kostnaden därigenom inskränka sig till en mindre summa för anskaffande af nödiga verktyg. Angående den behöfliga omläggningen af en sträcka af kraftledningen till Borås' elektricitetsverk framginge af handlingarna i ärendet, att öfverenskommelse härom på vissa villkor träffats med staden samt att kostnaderna för flyttningen komme att uppgå till högst 1,900 kronor. Vidkommande slutligen beskaffenheten af marken vid den föreslagna platsen för tafvellingjen hade verkställts vederbörliga grundundersökningar på platsen. Af desamma syntes framgå, att förhållandena i nämnda hänseende komme att ställa sig vida gynnsammare, än som kunnat iakttagas vid den okularbesiktning, som låge till grund för den militäre sakkunniges yttrande, och hvilken besiktning för öfrigt ägt rum under senhösten, då särdeles stark och ihållande nederbörd gjort marken mer än vanligt vattendränkt. De anmärkningar, som framstälts mot den föreslagna platsen för skjutbanan, vore visserligen fullt berättigade, men dock icke af den beskaffenhet, att de i betraktande af skjutbanefrågans läge för öfrigt, vidare kunde gifva anledning till tvekan att dit förlägga regementets skjutbana.

Enär det ifrågasatts att af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar ersätta kostnaderna för ifrågavarande markförvärf, har utlåtande infordrats jämväl af arméförvaltningens civila departement, som härvid anført, att enär uti den genom nådig proposition (nr. 103) till 1906 års Riksdag aflåtna, af Riksdagen godkända framställning om beviljande af anslag till uppförande af kasernetablissemang för 15 infanteriregementen, däribland Älfsborgs regemente, särskilda medel beräknats för anläggning af nya skjutbanor, ansåge departementet, att Riksdagen

Utlåtande af
arméförvaltningens civila
departement.

borde lämnas tillfälle att yttra sig i fråga om användandet af sålunda beviljade medel för bestridande af de kostnader för skjutbanans anordnande vid ifrågavarande regemente, hvilka skulle uppkomma, därest nu föreslagna markförvärf befunnes vara för ändamålet erforderligt.

Förlängning
af stadens
försäljnings-
anbud.

Slutligen har arméförvaltningens fortifikationsdepartement med underdånig skrifvelse den 1 november 1911 öfverlämnat utdrag af stadsfullmäktiges i Borås protokoll för den 12 oktober 1911, utvisande, att stadsfullmäktige medgifvit att på högst ett år, räknadt från den 1 juli 1911, under oförändrade villkor förlänga ifrågavarande af staden den 10 februari 1910 afgifna försäljningsanbud.

Departementa-
chefen.

Den år 1909 verkställda utredningen ger vid handen, att det icke vare sig å öfningsfältet eller å angränsande mark finnes annan till skjutbanas anläggande lämplig plats än de två, som utmärkts å bifogade karta, samt att, om ock ingendera af dessa platser är fullt fri från olägenheter, den med fulldragna gröna linjer utmärkta likväl afgjort är att föredraga. Naturligtvis är det att beklaga, att berörda utredning icke ombesörjts mycket tidigare och redan innan Borås bestämdes till förläggningsort för Älfsborgs regemente, i hvilket fall måhända då ingånget aftal med staden kunnat få ett annat innehåll; men så som ärendet nu ligger, måste jag förorda militärmyndigheternas, af de sakkunniga understödda förslag om skjutbanans förläggande till den med fulldragna gröna linjer utmärkta platsen äfvensom häraf betingade flyttning af kraftledningen och förvärfvande af ytterligare mark för Kronans räkning.

Denna mark utgöres af fyra enskilda ägare tillhörande hemmansdelar af Bråt nr 1 jämte lägenheten Kranshult samt väster och öster därom belägen, staden Borås tillhörig mark. Hemmansdelarna i Bråt och lägenheten Kranshult torde lämpligen böra förvärfvas genom expropriation. Beträffande stadens mark föreligger däremot försäljningsanbud med två alternativ, bägge sammanfallande i fråga om det väster om nyss nämnda hemmansdelar befintliga området men olika i fråga om det östra området så till vida, att det ena alternativet afser blott den å kartan rödstreckade delen af Hufvagården men det andra alternativet ytterligare en del af Hufvagården jämte Hässlegårdens skog. Då det mindre omfattande alternativet, som de sakkunniga förordat, synes omfatta all den mark, som är oundgängligen nödvändig för skjutbanans förläggande på den nu föreslagna platsen, torde detta alternativ böra föredragas framför det mera omfattande.

De i ärendet förebragta kostnadsberäkningarna synas mig icke vara af den beskaffenhet, att det nu kan med tillförlitlighet anges, hvilka utgifter ett beslut om ändrad plats för skjutbanan kommer att medföra. Äfven om själfva byggandet af skjutbanan skulle, på sätt fortifikationsdepartementet anført, kunna utföras för 25,000 kronor mot 36,000 kronor, som beräknats och ingår i det af 1906 års Riksdag beviljade anslaget till kasernetablissemang för 15 infanteriregementen, så föreligger ingen öfverenskommelse med staden om hur kraftledningen skall framdragas, och det af fortifikationsdepartementet godtagna beloppet 1,895 kronor har tillkommit under antagandet, att stadens elektricitetsverk skulle vilja öfvertaga en del af den gamla materielen. Köpeskillingen för den staden tillhöriga mark, som bör förvärfvas, är visserligen bestämd till 25,000 kronor, men däremot är jag icke öfvertygad om, att de fyra enskilda ägare tillhörande hemmansdelar af nr 1 Bråt och lägenheten Kranshult kunna exproprieras för det af fortifikationsdepartementet beräknade beloppet 30,000 kronor, utgörande hemmansdelarnas tredubbla taxeringsvärde. Ägarna hafva år 1909 för försäljning af dessa egendomar till Kronan fordrat tillhoppa 68,500 kronor.

Då det dessutom nu icke är fråga om att begära visst anslag af Riksdagen utan fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar torde böra anlitas för de utgifter, som betingas af kraftledningens förflyttning och markinköpet, synes det vara lämpligast att, såsom de sista åren skett beträffande extra rekryteringsbidrag, utan angifvande af något belopp äska Riksdagens medgifvande att taga nämnda besparingar i anspråk för förvärfvande af det å bifogade karta rödstreckade området och för flyttning af den däröfver framdragna kraftledningen.

Enligt hvad jag inhämtat utgör Älfsborgs regementes öfningsfält vid Borås för närvarande 485 hektar, hvarjämte regementet har dispositionsrätt till ytterligare 100 hektar. Regementet förfogar öfver större areal än de flesta andra regementen, och tillåter jag mig erinra, att då det år 1906 var fråga om äskande af medel till kasernetablissemang för Lifregementets grenadjärer och 14 andra infanteriregementen, hade chefen för fortifikationen utgått från, att det till öfningsfält borde finnas ett område af omkring 200 hektar. Det är visserligen sannt, att öfningsfältet vid Borås i sin längdriktning genomskäres af en järnväg och en landsväg samt att detta säkerligen i någon mån minskar möjligheten af dess fulla utnyttjande, men då fältet nu, enligt hvad jag tillstyrkt, skulle betydligt utvidgas, torde det vara skäl att återupptaga den af de sakkunniga framkastade tanken på att afhända Kronan södra delen utaf fältet väster

om Viskan. Någon utredning i detta afseende föreligger visserligen icke, men det synes dock lämpligt att redan i detta sammanhang utverka Riksdagens tillstånd till försäljning af nämnda del af fältet, i den mån den icke behöfves för regementets räkning. Försäljningssumman torde böra tillgodoföras landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

På grund af hvad jag sålunda anført får jag hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

dels att fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar må tagas i anspråk för förvärfvande åt Kronan, i och för anläggning af en skjutbana för Älfsborgs regemente, af de å bifogade karta med rödt streckade jordområden och för flyttning af en å vissa af dessa jordområden befintlig kraftledning,

dels ock att södra delen af nämnda regementes öfningsfält väster om Viskan må, i den mån den efter verkställd utredning finnes obefhöfelig för regementets öfningar, försälas och försäljningssumman tillgodoföras landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.»

Till denna departementschefens af statsrådets öfriga medlemmar biträdda hemställan täcktes Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna nådigt bifall; och skulle till Riksdagen aflåtas proposition af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Erik von Horn.

— Angifver nuvarande gräns för
kronans mark.
--- mark som bör för kronans
räkning ytterligare förvärfvas.

